

τάς κόλπων. Ἐκ τοιούτων στρωμάτων ἀποτελεῖται ἅπασα ἡ Πειραιϊκὴ χερσόνησος μέχρι τοῦ Νέου Φαλήρου, ἧς τὰ ἀσβεστολιθικὰ στρώματα παρέχουσιν ὑλικὸν οἰκοδομικῆς ἀριστον, ἐπίσης ἐκ τοιούτων συνίσταται τὸ παλαιὸν Φάληρον, ἀπὸ τῶν Τραχωίων μέχρι Βάρης. Στρώματα πλειοκαινικὰ εἶνε τὰ τῆς Κρομμυωνίας, τὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἅπαντα τὰ παράλια τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Πελοποννήσου ἄχρι τῆς Μεσσηνίας, φθάνοντα μέχρις ὕψους 350 μέτρων ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πλέον, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς πλειοκαινοῦ ἐποχῆς ἡ χέρσος ἐξήρθη τοσαῦτα μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Πολλοῦ ἐν τοῖς στρώμασι τούτοις ἀνευρέθησαν γεάνθρακες, λ. χ. παρὰ τὰς Πάτρας, τὸν Ἀλφειὸν κτλ. ὦν ὅμως δὲν ἐξηρευνήθη ἡ ἀξία.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν νεωτάτων στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου, περὶ δὲ τῶν τῆς τεταρτογενοῦς, ἧς στρώματα καλύπτουσι τὰ βαθύπεδα καὶ τὰς κοιλάδας τῆς χώρας, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν. Οὐχ' ἦττον ὅμως ἡ σπουδὴ καὶ τούτων ἔχει μεγίστην ἀνθρωπολογικὴν ἀξίαν, διότι ἐκ τῆς σπουδῆς τούτων εἶνε δυνατὸν νὰ μάθωμεν μετὰ τινος προσεγγίσεως πότε κατωκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἡ πετρὶς ἡμῶν. Φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἐγένετο εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτάτην καὶ ἴσως τότε, ὅτε εἰσέτι ἡ Ἀττικὴ συνεδέετο μετὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δὲν εἶχε δηλ. σχηματισθῆ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ αἱ Κυκλάδες νῆσοι.

15. Ἐπίλογος.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης περιγραφῆς καταδεικνύται, ὅτι τὸ χέρσωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἐκτὸς τῶν ἄζωικῶν στρωμάτων τῆς Λαυρεωτικῆς καὶ ἄλλων τινῶν μερῶν, πρὸς δυσμὰς μὲν εἶνε καινοζωικὸν πρὸς ἀνατολὰς δὲ μεσοζωικὸν ἢ ἄζωικόν. Ἀνεξήγητο δὲ τὸ χέρσωμα τοῦτο ἐκ τῶν σπλάγγων μεσοζωικῶν καὶ καινοζωικῶν θαλασσῶν οὐχὶ διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἐν τῇ παρελεύσει χρόνου μακροῦ, ὥστε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς μειοκαινοῦ ἐποχῆς ἀπετέλει χέρσον ἐξαπλουμένην ἐπὶ τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου Πελάγους καὶ καταλήγουσαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ χώρα δὲ αὕτη οὕσα πλήρης κοιλοτήτων, ἀποτελουσῶν λίμνας μεγάλας, ἐχρησίμευσεν ὡς οἰκητήριον θηλαστικῶν ζῴων πελωρίων ἐκλειψάντων, διότι εἶχε κλίμα ἐντελῶς ἀφρικανικόν, ὑπῆρξε δὲ τὸ θέατρον μεγάλων γεωλογικῶν καταστροφῶν. Ρήγματα τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς μέγιστα, σχηματισθέντα κατὰ τὴν συστολὴν τῆς πυροσφαίρας, συνετέλεσαν, ὅπως μέγιστα τμήματα τῆς μεγάλης ταύτης χώρας πάθωσι συνίζησιν καὶ δυνηθῆ ἢ Μεσόγειος θάλασσα νὰ πληρώσῃ ἅπασας τὰς κοιλότητας ταύτας ἐν τῇ παρελεύσει χρόνου μακροῦ καὶ νὰ σχηματίσῃ πελάγη, κόλπους, λιμένας καὶ ὄρμους πλείστους.

Οὕτως ἡ χώρα ἐκείνη, ἥτις κατ' ἀρχὰς μακρὰν

πάσης θαλάσσης εὐρίσκατο, καὶ ὁμοιάζεν ἴσως πρὸς τοὺς περὶ τὴν Νυάνζαν λίμνην τόπους, ὁπόθεν πηγάζει ὁ Νεῖλος, διὰ συνίξεσων μεγάλων αὐτῆς τμημάτων καὶ διὰ τῆς μακραιωνοῦ ἐνεργείας τῶν ὑδάτων, ἔλαβεν τὸν τελειότατον κῆκετον καὶ ὀριζάντιον διαμελισμὸν, γενομένη ἐπιτηδειοτάτη, ὅπως ἐν αὐτῇ φθάσῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἀνθρωπότης εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ προόδου. Διὰ τὴν ἀνακλῆσιν ὁ ἑλληνισμὸς ἐπὶ στιγμὴν μόνον γεωλογικοῦ χρόνου καὶ ἀφήσῃ ἡμῖν τοῖς μεταγενεστέροις τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ μνημεῖα, ἐδέησε νὰ ἐργασθῶσιν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἐπὶ ἑκατομύρια ἔτη ἢτο ἀνάγκη νὰ παρασκευασθῆ αὐτῷ κατάλληλον οἰκητήριον, ἐν ᾧ ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Θὰ μὲν δὲ τοιαύτη ἡ Ἑλλὰς εἰς τοὺς μέλλοντας χρόνους; οὐχί!! Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ αἰώνιον. Τὸ ὕδωρ δυνάμενον νὰ διαβιβρώσῃ καὶ εἰς ἐρείπια νὰ μεταβάλλῃ ὅρη ὕψιστα, θὰ δυνηθῆ ἐν τῇ παρελεύσει τῶν αἰώνων καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον τῆς χέρσου τμήμα, ὅπερ Ἑλλάδα καλούμεν, νὰ μεταβάλλῃ εἰς βυθὸν θαλάσσης. Θὰ ἐπέλθῃ χρόνος τις, καθ' ὃν θάλασσα πολυκύμαντος θὰ σαλάσσηται ἐκεῖ ἔνθα τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ὁ Ὀλυμπος καὶ ἡ Πανασσός, ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Ὑμητός, τὸ Ταύγετον, ὁ Μαραθῶν, καὶ τόσοι ἄλλοι θαυμάσιοι τόποι!

ΤΙΣ Ο ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τὰ ἐν τῷ ΠΡΟΜΗΘΕΙ δημοσιευόμενα διαπρεπέστατα μαθήματα τοῦ Haeckel καὶ ἡ κατ' αὐτῶν ἐξεργηθεῖσα θραυστάτη καταφορά τῶν ἰησοῦτικῶν τῆς ἐπιστήμης ἐχθρῶν προὐκάλεσαν, φαίνεται, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀποστολὴν ἀνωνύμου ἐπιστολικοῦ δελταρίου, ἐν ᾧ **τεχνηέντως**, ὡς καὶ ἐν τῷ πραγμαμένῳ φύλλῳ εἴπομεν, ὑποβάλλεται ἡμῖν πρὸς ἀπόκρισιν τὸ ἐξῆς ἐρώτημα, ὅπερ ὁ ἐπιστεῖλας ὑπολαμβάνει ὡς **ἐπιστημονικὸν δῆλημα**, δυνάμενον νὰ ἐμπλέξῃ ἡμᾶς. Sancta simplicitas!

«Τίς ὀρισμὸς εἶνε ὀρθότερος, ὁ ὀρισμὸς καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος εἶνε ζῶον **λογικὸν** ἢ ὁ ὀρισμὸς ὁ χαρακτηριζῶν **θρησκευτικὸν** ζῶον τὸν ἄνθρωπον;»

Ἀποκρινόμεθα ῥητῶς, σαφῶς καὶ ἀποτόμως ὅτι ἀμφότεροι οἱ ὀρισμοὶ **ἐπιστημονικῶς** εἶνε **ψευδεῖς** — καὶ ὅτι δύναται ὁ ἐπιστεῖλας νὰ λάβῃ τὸν ἕνα καὶ νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν ἄλλον! Ὁ ὀρισμὸς καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος εἶνε ζῶον **λογικὸν** ἀνετράπη ἤδη ἐκ θεμελιῶν, ἀποδειχθέντος ὅτι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις τῶν ζῴων ἦτοι τὰ λεγόμενα **ἰστικτα** διαφέρουσι ποσοτικῶς μόνον, οὐδόλως δὲ **ποιστικῶς** ἀπὸ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ δὲ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ χαρακτηρίζοντος τὸν ἄνθρωπον ζῶον **θρησκευτικὸν** ἀναγι-

νώσκομεν τὰ ἐξῆς ἐν τοῖς *Δελτιοῖς τῆς ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρίας τῶν Παρισίων* (Bulletins de la Société d'Anthropologie de Paris) 1890, σελ. 373, ἐν σοφῷ ἄρθρῳ τοῦ Ἀνδρέου Lefèvre ἐπιγραφομένου «Ἡ θρησκευτικὴ ἐξέλιξις» :

«Διδάσκαλοι ἕξοχοι ἀλλὰ δεισιδαίμονες, εὐτυχεῖς ἀναμφιβόλως ὅτι ἀνεῦρον ὄρισμὸν συμβιβάζοντα τὴν μεταφυσικὴν μετὰ τῆς ζωολογίας (οἷα εἰρωνεῖα!), διακηρύττουσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε **ζῶον θρησκευτικόν**. Τὸ ἐπίθετον μετριάξει τὸ οὐσιαστικόν. Ἡ ἔννοια τοῦ ζῴου εἶνε τραχεῖα, ἀλλ' ἡ τοῦ θρησκευτικοῦ εἶνε εὐγενής, — εἶνε φιλοπροσηγορία. Ναὶ μὲν πάθη, βούλησιν, λογιστικὸν καὶ τὴν γλῶσσαν ἔτι αὐτὴν ἔχει ὁ ἄνθρωπος κοινὰ πρὸς τὰ ἄλλα σπονδυλωτά, καὶ **μόνον ὁ βαθμὸς διαφέρει** (nota bene). Ἀλλ' ὅμως μόνος ὁ ἄνθρωπος, λέγουσιν, ἔχει τὸ προνόμιον τῆς θρησκευτικῆς πίστεως: τὸ **αἴσθημα τὸ θρησκευτικόν** ὑπῆρξεν ἀρχῆθεν καὶ διαμένει ὃν τὸ οὐσιῶδες γνῶρισμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ βασιλείου τοῦ ἀνθρωπίνου.

»Κατὰ τὴν γνώμην λοιπὸν ταύτην τὸ δίπουν τοῦτο, ὅπερ κατηνάλωσε τοσοῦτους αἰῶνας ἵνα καταστήσῃ εὐθείαν τὴν πιθηκικὴν αὐτοῦ βίαν, ἵνα ἀπολυθῇ ἐκ τῆς ζῴικότητος, εἰς ὃ αἱ βιομηχαναὶ καὶ αἱ τέχναι, ὁ λόγος καὶ ἡ σκέψις, οἱ κοινωνικοὶ θεσμοί, αἱ ἔννοιαι τοῦ δικαίου, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς δικαιοσύνης, αἱ ἐπιστήμαι τέλος — ὑπῆρξαν τοσοῦτο βραδεῖαι κατακτήσεις: κατὰ τὴν εἰρημένην λοιπὸν γνώμην ὁ ἄνθρωπος κατ' αἰφνιδίον τινα αὐτοματισμὸν καὶ οὕτως εἰπεῖν προηγήθηεν τῆς ἐξασκήσεως τῶν ἐγκεφαλικῶν αὐτοῦ δυνάμεων (οἷος παραλογισμὸς!) ἔφθασεν εἰς τὴν ὑπάτην ἀφαίρεσιν, εἰς τὴν λεπτὴν ἀντίληψιν, ἐν ἣ ἡ χυδαία ὀρθοδοξία ἀρέσκειται νὰ διορῶ τὴν ὑψίστην τοῦ λογικοῦ ἕξαρσιν!

»Ἡ παραδοξολογία αὕτη εἶνε ἀναξία πάσης προσοχῆς.»

Κατὰ τὰς ἀξιωματικὰς λοιπὸν ἀποφάνσεις τῆς νῦν ἐπιστήμης ὁ ὀρθότερος ὄρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ὁ ἐξῆς:

Ἄνθρωπος εἶνε τὸ κατὰ βαθμὸν (οὐχὶ κατὰ ποιὸν) ἀνώτερον εἶδος τῶν πιθηκοειδῶν μαστοφόρων.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΧ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (*)

Οὐδέποτε ἠλπίζομεν ὅτι τὰ ἐν τῷ ΠΡΟΜΗΘΕΙ δημοσιευόμενα μαθήματα τοῦ περικλεοῦς τῆς Γερμανίας φυσιοδίδου καὶ καθηγητοῦ Ἐρνέστου Haeckel ἤθελον καταρρίψῃ τὴν λεοντὴν τῶν ἰησοῦτικῶν τῆς

πατρίδος ἡμῶν λογίων καὶ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν τούτων τῶν ἀγυρτῶν. Καὶ ὅμως τὸ θαῦμα τοῦτο συνέβη. Οἱ ἀξιότιμοι οὗτοι *κόρχοι ἐν λαχάνοις*, οἱ ἀναμιμνήσκοντες ἀπαρμιλλοῦς αἰῶνας ἀκότους καὶ ἐγκλήτους, συναισθανόμενοι τὴν ἰδίαν μηδαμινότητα καὶ οὐδὲν ν' ἀντείπωσιν ἔχοντες, ἐν μόνον φαρισαϊκὸν πονήρευμα κατώρθωσαν νὰ ἐπινοήσωσιν, ἐπαρκῶς χαρακτηρίζον καὶ τῆς διανοίας αὐτῶν τὸ εὐστροφον καὶ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτῶν τὰς πτέρυγας, — δηλαδὴ ἠδύκνησαν νὰ παραστήσωσιν ὅτι μὲν τὰ διδάγματα τοῦ Haeckel εἶνε φθίσεως βακτηριδία, τὰ δὲ φιλοζοφίματα τοῦ ἐκπολιτορρήσαντος καὶ κατασκάψαντος πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν ἐκατόγχειρος καὶ ἐκατόμποδος Βριάρεω, τοῦ γνωστοῦ κ. Ἀποστόλου Μακράκη, εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ νεώστὶ ἀνακαλυφθὲν περιλάλητον κατὰ τῆς φθίσεως φάρμακον τοῦ Κώχ! «Ὡ φιλομαθεῖς νέοι τῆς νέας Ἑλλάδος, — γράφουσιν ἐν τῷ κατ' ἀναστροφῆν τῆς ἐννοίας καλουμένῳ *Λόγῳ* — φεύγετε μακρὰν τῶν λοιμῶν τούτων, καὶ πρὸς ὑμετέραν ἀσφάλειαν (καὶ ἡμετέραν, ἐννοεῖται, κερδοσκοπίαν) λάβετε εἰς χεῖρας (Πόσου τιμᾶται;) καὶ μελετᾶτε ἡμέρας καὶ νυκτὸς (νύκτα θὰ εἶνε βεβαίως φιλοζοφικώτερον) τὸ κατ' ἡμᾶς νέον φιλοσοφικὸν σύστημα (τάλαινα φιλοσοφία!). Τοῦτο ἀναλογεῖ πρὸς τὸ γάρμακον τοῦ Κώχ, ὅπερ ἀποκτείνει τὰ βακτηριδία τῆς φθίσεως καὶ σώζει τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου δειοῦ, (δὲν ἀρκεῖ, ὡς βλέπετε, ὁ ἀπλοῦς θάνατος τῆς ψυχῆς) καὶ κολάσεως ἀτελευτήτου (Φριζόν, Ἡλιε!!!)».

Δύστηνε Ῥοβέρτε Κώχ, μέγιστε τῆς ἐπιστήμης ἱεροφάντα, εἴμαρτο, μεσουρανοῦντος τοῦ κλέους σου, νὰ παραβληθῆς πρὸς ἄνθρωπον ἀντιπροσωπεύσαντα καὶ ἀντιπροσωπεύοντα ἐν μὲν τῇ ἐπιστήμῃ ὅ,τι κλεῖται *παράκροουσι μεθύουτος* (hallucinatio ebriosa), ἐν δὲ τῇ ἠθικῇ, ὅ,τι ὀνομάζεται *μῖσος θεολογικόν* (odium theologicum)! Ἡδὴ οὐδὲν ἄλλο βεβαίως ὑπολείπεται ἢ καὶ ὁ ἕτερος ἐν λαχάνοις κόρχος κ. Ἰ. Σκαλτσούνης νὰ χειροτονήσῃ ἐαυτὸν Pasteur τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτως ἡ μικρὰ ἡμῶν πατρίς ν' ἀνυψωθῇ διὰ μαγικῆς μακρακικῆς ἢ σκαλτσουρικῆς βράβδου μέχρι τοῦ ὕψους τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας! Συγχαρητήρια, συμπολιταὶ! Καὶ εἰς ἀνώτερα! Μαγικοὶ ὀρίζοντες διανοίγονται διὰ βράβδων μαγικῶν! Καὶ σημειώσατε ὅτι τοιοῦτοι ὀρίζοντες θὰ διανοίγωνται πάντοτε, ἐφ' ὅσον δὲν ὀπλιζοῦσι λογικαὶ βράβδοι τὰς χεῖρας ἡμῶν!

Ἄλλ' ὁ κ. Ἀπόστολος Μακράκης δὲν ἀρκεῖται, ὡς βλέπετε, χαρακτηρίζων τὸν ἐν λαχάνοις κόρχον ὡς Κώχ, ἀλλ' ἐκσφενδονίζει κατ' ἡμῶν καὶ τὴν ἀπειλὴν ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν θὰ ὑποστῇ θάνατον δεινὸν καὶ κόλασιν ἀτελευτήτων (Ταῦτα γράφονται τελευτῶντος τοῦ ΙΘ' καὶ προσεγγίζοντος τοῦ Κ' αἰῶνος!!!). Ζωηρότερον δ' ἔτι καὶ προσωπικώτερον παρίστησιν ὁ μετὰ Χριστὸν οὗτος προφήτης τὴν μέλλουσαν ἡμῶν κακοδαί-

(*) Βλ. Λόγον τῆς 24. Νοεμβρίου.